

**ЕВРОПЕИЗАЦИЯ НА ЦЪРКОВНАТА ЖИВОПИС В БЪЛГАРСКИТЕ ЗЕМИ ОТ
ВТОРАТА ПОЛОВИНА НА XVIII И XIX ВЕК**
**EUROPEANISATION OF CHURCH PAINTING ACROSS THE BULGARIAN LANDS OF
THE LATE EIGHTEENTH AND THE EARLY NINETEENTH CENTURIES**

Лектор

проф. д-р Елена Генова
Prof. Elena Genova, PhD
Тел. 02944 24 14; 0885 306 151
E-mail ecig@mail.bg

Хорариум:

30 лекционни часа.

Начин за оценяване:

събеседване.

Анотация:

От втората половина на XVIII и началото на XIX век в българските земи протича процес на модернизация(европеизация) на църковната ни живопис, синхронен на “просвещенските” и възрожденските процеси в българското общество. Той се осъществява на идейно, иконографско, стилово и орнаментално декоративно ниво, като в голяма степен отразява европейски влияния - директни или пречупени през призмата на близки православни страни, някои от които развиват бароков тип култура, като Украйна и Русия, Сърбия (преди всичко земите, влизащи в границите на Хабсбургската империя) Гърция и пр. М. Тимотиевич, един от най-значимите изследователи на сръбския XVIII в., определян като Барокова епоха, изказва тезата, че в останалите под властта на Османската империя земи бароковото изкуство достига рядко и в малък обем.

Какъв е статусът на българския културен модел в подобни процеси, които протичат на Балканите; в области, които са в центъра, а не в периферията на Османската империя; какво е отношението и какви са посоките, в които протичат контактите ни с култури развиващи “бароков модел”? При търсенето на моделите за нашите зографи откриваме художествени факти, които говорят за: познаване на бароковото православно учение за Богородица и нейната иконография, промени, които са протичали на идейно, иконографско и стилово ниво в циклите на Празниците и Страстите Христови; навлизането на нови цикли като Апокалипсисът и Митарствата на душата; промени в регистрите на светците мъченици, апостолите, ангелите и пр.; включването в декоративната програма на притворите и откритите галерии на теми с нравствено поучителен характер, които третираат най-общо казано идеята за праведния живот, греха и неговото изкупление.

В предлагания цикъл лекции ще бъдат разгледани преди всичко иконографските въпроси, като няма да се засягат проблемите на орнаментално-декоративно ниво на европеизацията на църковната живопис.

Annotation:

Since the late eighteenth and the early nineteenth centuries, a process of modernisation/Europeanisation of Bulgarian church painting was running across the Bulgarian lands concurrent with the ‘enlightening’ and the national revival processes within the Bulgarian society. It took place at ideological, iconographic, stylistic and ornamental decorative levels, reflecting to a large extent European influences, either direct or in the light of neighbouring Orthodox countries, some of which developed cultures of a

baroque type, such as Ukraine and Russia or Serbia (mostly the lands within the Habsburg Empire), Greece, etc. Miroslav Timotević, a renowned examiner of the Serbian eighteenth century, defined as the Baroque era, made the assumption that Baroque art spread rarely and on a small scale too, to the lands remaining under the Ottomans.

What was the status of Bulgarian cultural model in such processes in the Balkans; in areas central to rather than on the fringes of the Ottoman Empire; what was the attitude and what lines did our contacts with cultures developing a 'Baroque model' pursue? In a quest for the models used by our icon-painters we'd reveal art facts telling of: knowledge of the Baroque Orthodox teaching of the Most Holy Mother of God and Her iconography; changes at ideological, iconographic and stylistic levels in the cycles of the Feasts and the Passion of Christ; adoption of new cycles such as the Apocalypse or the Ordeals; changes in the tiers of the Holy Martyrs, Apostles, angels, etc.; subjects of moral and didactic nature included in the decorative programmes of narthexes and porticos dealing, generally speaking, with the idea of righteous life, sin and expiation of sin.

The proposed lecture course will treat first of all iconographic matters, not dealing with issues at the ornamental decorative level of the Europeanisation of church painting.

Учебна програма и основна литература

Учебна програма

1. Балканите и Европейското просвещение. Православни страни, развиващи бароков тип култура: Украйна и Русия, Сърбия; Гърция(Крит и Йонийските острови).
2. Пътища за модернизирани на църковната живопис.
3. Модели за модернизирани на църковната живопис: западноевропейската гравюра, илюстрираните библии, хомиелитичната украинска и руска печатна книга и пр.; Светогорската щампа.
4. Св. Богородица и католическата Мариология; Контрареформацията и Св. Дева.
5. Богородичният цикъл: Рождество Богородично, Въведение в храма, Благовещение, Успението и нейното телесно възнесение.
6. Непорочното зачатие, Богородица с префигурации, Похвала на Богородица, Коронацията на Богородица.
7. Madonna Misericordia и Покров Богородичен, Крилатата Богородица, Богородица Страдаща, Седемте свойства на Богородица.
8. Христологичен цикъл: Страстите Христови и Via crucis.
9. Обрезание Христово, Ессе Номо, Pieta, Христос Евхаристия(Христос над чашата).
10. Представата за Св. Троица и ангелите. Иконографията на отделните светителски образи.
11. Морално-дидактичната, есхатологичната и апокалиптичната тема в църковната живопис.
12. Цикълът към Откровението на св. Йоан Богослов.
13. Цикълът Митарствата на душата.
14. Архангел михаил взема душата на грешника, Смъртта на грешника и Смъртта на праведника, Смъртта на тайноядеца , Духовен зрак, Праведно и Неправедно изповядване, Разпънатият монах.
15. Символични композиции : Символът на вярата, Отче наш и др.

Основна литература

1. **И. Конев.** Българското възраждане и Просвещението. С., 1991.
2. **Н. Генчев.** Българско възраждане. С., 1981.
3. **Същият.** Франция в българското духовно възраждане.С., 1979.
4. **Същият.** Българската култура XV-XIX в. С., 1988.

5. **Н. Мавродинов.** Връзките между българското и руското изкуство. С., 1955.
6. **Ас. Василиев.** Тома Вишанов-Молера. С., 1969.
7. **Същият.** Социални и патриотични теми в старото българско изкуство. С., 1973.
8. **Ат. Божков.** Българската икона.С., 1984.
9. **Същият.** Български приноси в европейската цивилизация. С., 1994.
10. **Хр. Ковачевски.** Мадоната в западноевропейската живопис. С., 1992.
11. **М. Енев.** Апокалипсисът. С., 1996.
12. **Е. Генова.** Непознатият Тома Вишанов-Молера и модернизацията на православната живопис. - Проблеми на изкуството, 1995, 2, с.4-17.
13. **Р. Лозанова.** Първообрази на Апокалипсиса в българското църковно изкуство. - Проблеми на изкуството, 1998, 3, с. 40-49.
14. **Е. Бакалова.** Ars moriendi. В:Традиция, приемственост, новаторство. В памет наПетър Динеков.С., 2001, с.448-458.
15. **Е. Попова.** Иконата “Молебное пение ко пресвятой Богородице” в Националната художествена галерия. В:Традиция, приемственост, новаторство. В памет наПетър Динеков.С., 2001, с.473-484.
16. **Е. Генова.** Темата “Покров Богородичен” в живописата на самоковските зографи. В:Традиция, приемственост, новаторство. В памет наПетър Динеков.С., 2001, с.492-508.
17. **Същата.** Модели и пътища за модернизиране на църковната живопис в българските земи от втората половина на XVIII и XIX век. - Историческо бъдеще, 2001, 2, с.45-74.
18. **Е. Попова.** Теми, въведени в българската живопис от Христо Димитров. - Проблеми на изкуството, 2001, 3, с. 3-10.
19. **Същата.** Зографът Христо Димитров от Самоков. С., 2001.
20. **Е. Мутафов.** Европеизация на хартия. Съчинения за живописата на гръцки език през първата половина на XVIII в. С., 2001.
21. **Д. Медаковић .** Барок код срба. Београд, 1988.
22. **Љ. Стошић .** Западноевропска графика као предложак српском сликарство XVIII века. Београд, 1982.
23. **М. Тимотијевић .** Српско барокно сликарство. Нови Сад, 1996.